

ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНИХ РЕСУРСІВ У СИСТЕМІ ФІНАНСУВАННЯ ПОТРЕБ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Куровська Н.О., к.е.н., доцент

Постановка проблеми. Однією з головних умов забезпечення відтворювальних процесів на сільськогосподарських підприємствах є формування у достатньому обсязі джерел фінансування суб'єктів господарювання. Активізація процесу кредитування аграріїв має відбуватися на взаємовигідних кредитних умовах між кредитором та позичальником та створювати сприятливі умови для розвитку аграрного підприємництва. У процесі забезпечення фінансових потреб аграрних підприємств першочергового значення набуває залучення кредитних ресурсів, які мають використовуватись для нарощення основного та оборотного капіталу аграрних підприємств.

Аналіз останніх досліджень. За останнє десятиліття питанням кредитування аграріїв присвячена значна кількість наукових праць, які внесли значний вклад у розвиток

даного напрямку дослідження. Серед основних необхідно виділити праці таких вчених, як: М. Д. Безуглий, О. Є. Гудзь, М. Я. Дем'яненко, С. М. Кваша, П. Т. Саблук, П. А. Стецюк [1, 2, 3, 7, 8]. Разом з тим, висвітлені питання потребують поглибленого дослідження та наукового обґрунтування, особливо в контексті взаємодії фінансово-кредитних інституцій та сільськогосподарських товаровиробників. Тому окреслені питання потребують поглибленого вивчення та пошуку шляхів їх практичної реалізації.

Мета, об'єкт та методика дослідження. Метою дослідження є обґрунтування основних напрямів формування кредитних ресурсів у системі фінансування потреб сільськогосподарських підприємств. Об'єктом дослідження є процес забезпечення кредитними ресурсами сільськогосподарських підприємств України. У процесі наукового пізнання використовувались загальні та спеціальні методи, які ґрунтуються на об'єктивних законах економіки. Зокрема, при дослідженні теоретичних аспектів формування кредитного забезпечення аграрних підприємств було використано методи теоретичного узагальнення та наукової абстракції; на основі різноманітних прийомів економіко-статистичного методу (статистичного спостереження, групування, порівняння) проведено аналіз показників надання кредитів підприємствам аграрної сфери в динаміці за період 2000-2011 рр., за допомогою абстрактно-логічного методу здійснено узагальнення результатів дослідження, сформульовані висновки та пропозиції.

Результати дослідження. Агропромисловий комплекс належить до базових, життєзабезпечуючих галузей, стан та ефективний розвиток яких безпосередньо впливає на функціонування всієї національної економіки. Проте, не зважаючи на проведені в останнє десятиріччя заходи з реформування аграрних і земельних відносин на ринкових засадах, вітчизняне сільське господарство все ще перебуває у кризовому стані. Матеріально-технічна база галузі надмірно спрацьована й продовжує високими темпами деградувати, як і соціальна інфраструктура села. Техніко-технологічна оснащеність і фондозабезпеченість галузі мають стабільну тенденцію до зниження [2, с. 5].

Аналіз фінансового забезпечення аграрних підприємств свідчить про те, що більшість з них функціонують за рахунок власних коштів, які не покривають потреб у фінансових ресурсах сільськогосподарських підприємств. Звідси постає питання про пошук джерел зовнішнього фінансування. Однак комерційні банки свої кредитні ресурси, як правило, спрямовують у промислові підприємства, які мають більш вигідні економічні умови функціонування, ліквіднішу заставу, менш тривалий виробничий процес, і, як наслідок, вищі прибутки. Поряд із промисловими підприємствами шанси сільськогосподарського товаровиробника отримати кредит на вигідних для нього умовах є мінімальними.

Аналіз динаміки кредитного забезпечення підприємств агропромислового комплексу за 2000-2011 рр. засвідчує, що для здійснення виробничих програм в аграрному секторі 2668 підприємств у 2011 р. залучили кредитів на суму 14,9 млрд грн, що у 1,5 рази більше 2010 р. Як і в попередні роки, переважають короткострокові кредити, їхня частка становила 69 %, або 10,3 млрд грн. Із загальної кількості, 601 підприємство одержало пільгові кредити на 4,1 млрд грн, банківські ставки кредитування становили від 20 до 22 %. Крім того, через програму здешевлення кредитів та компенсації лізингових платежів до регіонів спрямовано 624,6 млн грн. Також 114 підприємствам здійснена пролонгація кредитів на загальну суму 770 млн грн [1].

Досліджуючи структуру залучення кредитних ресурсів підприємствами агропромислового комплексу можна зробити висновок, що переважна більшість кредитів (69 %) видається на короткостроковій, 19 % - на середньостроковій та лише 12 % - на довгостроковій основі. Наявна структура кредитних ресурсів свідчить про те, що у зв'язку з високою ризикогенністю агропромислового комплексу фінансові установи не надають аграріям у належному обсязі кредитів на довгостроковій основі. Такі умови кредитування обмежують фінансові можливості аграріїв та знижують їхні можливості щодо фінансування довгострокових потреб розвитку сільськогосподарських підприємств. Збільшення частки довгострокового кредитування потреб агропромислового комплексу

сприятиме розширенню їхніх можливостей щодо вирішення тактичних та стратегічних завдань за умов підвищеної конкуренції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках сільськогосподарської продукції.

Теоретико-методологічне розв'язання окреслених проблем можливе лише при використанні системного підходу, який полягає у формуванні інституціональних основ подальшого розвитку фінансово-кредитної інфраструктури аграрного сектору. Необхідними умовами такого розвитку є вдосконалення нормативно-правового забезпечення, особливо в частині механізму захисту прав кредиторів; застосування економічних стимулів до кредитних установ, які кредитують реальний сектор економіки; розширення інтеграційних зв'язків між банками та сільськогосподарськими підприємствами як основи для взаємовигідної співпраці та захисту фінансових інтересів суб'єктів господарювання; формування банківсько-промислового капіталу на кооперативних засадах; створення гнучкої системи гарантій виконання зобов'язань за кредитними угодами сільськогосподарських позик за участю держави та громадських організацій; впровадження у практичну діяльність банків методик аналізу кредитоспроможності з урахуванням галузевої особливості позичальника; формування системи реєстрації та оцінки об'єктів застави.

Однією з умов формування сприятливого фінансового середовища для кредитування аграрної сфери має стати страхування. За підрахунками вчених понад 30 організаційних і погодних ризиків можуть вплинути на результати діяльності в аграрному виробництві [2, с. 7]. Застосування механізму страхування та перестраховування ризиків неповернення банківських кредитів сільськогосподарськими підприємствами дозволяє вирішити дві ключові проблеми. По-перше, у разі покриття страхуванням фінансових ризиків аграрії отримують значно ширший доступ до кредитних ресурсів. По-друге, страхування дозволить мінімізувати ризики для банків у разі неплатоспроможності позичальника.

Недостатнє використання можливостей страхового захисту у процесі кредитування значно ускладнює можливості щодо досягнення домовленостей між зацікавленими особами. У цьому контексті виникає необхідність удосконалення взаємодії між суб'єктами ринку аграрного страхування. Міжнародний досвід свідчить про те, що державна підтримка страхування сільськогосподарського виробництва, яка переважно надається у формі компенсації частини страхових платежів, є більш ефективною формою стабілізації доходів аграріїв, ніж державна фінансова допомога, яка надається їм у вигляді субсидій, заліків, списань боргу, відстрочок платежів та прямих грошових компенсацій. Такий симбіоз між фінансовими та господарюючими суб'єктами дозволить забезпечити необхідну фінансову стабільність та прогнозованість розвитку виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції.

Подальший розвиток агроформувань ринкового типу потребує посилення інтеграційних зв'язків між банківським та промисловим капіталом. Важливо наголосити на тому, що інтегровані системи агробізнесу, які формуються з метою виробництва сільськогосподарської продукції, мають низку переваг, завдяки яким досягається органічне поєднання виробництва та переробки в цілісну організаційно-виробничу структуру під єдиним управлінням. При цьому забезпечується цілісність технологічного ланцюга з виробництва кінцевих продуктів, що надає можливість аграрним підприємствам бути більш надійними клієнтами для банківських установ.

В умовах посиленої конкуренції на ринку позичкового капіталу перспективним напрямком небанківського кредитування малого та середнього агробізнесу може стати розвиток кредитної кооперації. Унікальність такої форми об'єднання полягає у тому, що селяни виступають одночасно власниками і користувачами (клієнтами) кредитних ресурсів. Відтак кредитний кооператив управляється ними, надає фінансові послуги виключно своїм членам і діє лише в їхніх інтересах. Діяльність кредитних кооперативів здійснюється шляхом спільного акумулювання тимчасово вільних грошових коштів (особистих заощаджень) з метою взаємного кредитування на основі кооперативних принципів.

Подальший розвиток сільськогосподарської кредитної кооперації сприятиме: створенню організаційно-економічних та соціальних умов функціонування механізму самофінансування малого та середнього агробізнесу; забезпеченню товаровиробників та сільського населення доступними кредитними ресурсами; розширенню спектру фінансових послуг, які надаються сільським громадам. Діяльність кредитних кооперативів необхідно розглядати як найбільш адекватну інституціональну форму акумуляції грошових коштів фізичних і юридичних осіб та трансформації їх в інвестиційно-ресурсний потенціал для потреб аграрної сфери.

Висновки. Аграрний сектор економіки має потужний потенціал свого розвитку, реалізація якого можлива за умови формування відповідного фінансового, в тому числі й кредитного, забезпечення. Активізація руху кредитних ресурсів у сільськогосподарське виробництво може бути забезпечена завдяки поєднанню фінансових інтересів всіх суб'єктів кредитного процесу. У цьому контексті важливим є досягнення максимальної диверсифікації методів формування кредитних ресурсів за рахунок впровадження прозорого механізму реалізації державної підтримки аграріїв через взаємодію комерційних банків і сільськогосподарських товаровиробників. У ієрархії фінансового забезпечення важливе місце посідає розвиток небанківського сегменту фінансового ринку шляхом створення і функціонування кредитних сільськогосподарських кооперативів. Урізноманітнення та удосконалення різних форм, методів та інструментарію кредитного забезпечення аграріїв сприятиме додатковому залученню фінансових ресурсів для збалансованого та поступального розвитку підприємств аграрної сфери. Подальші дослідження будуть спрямовані на обґрунтування напрямків інноваційного управління системою кредитування аграрних підприємств.

Джерела використаної інформації

1. Безуглий М. Д. Стан, основні тенденції розвитку сільського господарства протягом 2011 року та напрями розвитку в 2012 році / М. Д. Безуглий, С. М. Кваша // Економіка АПК. – 2012. – № 4. – С. 3–13.
2. Дем'яненко М. Я. Фінансові проблеми формування та розвитку аграрного ринку / М. Я. Дем'яненко // Економіка АПК. – 2007. – № 5. – С. 4–13.
3. Кваша С. М. Вплив світової фінансової кризи на розвиток аграрного сектору вітчизняної економіки / С. М. Кваша // Економіка АПК. – 2009. – № 5. – С. 3–10.
4. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/>.
5. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>